

Asia: VN/24815/2024

Lausuntopyyntö: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ihmisoikeuksia ja ympäristöä koskevasta yritysten huolellisuusvelvoitteesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Lausuntonne soveltamisalaa ja määritelmiä koskevista ehdotuksista (lain 1 luku)

Reilu kauppa ry kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esitysluonnoksesta laiksi ihmisoikeuksia ja ympäristöä koskevasta yritysten huolellisuusvelvoitteesta (yritysvastuulaki).

Pidämme lakia tärkeänä ja osuvasti nimettynä. Se on merkittävä askel köyhyyden, lapsityön ja muiden haitallisten vaikutusten vähentämiseksi yritysten toimitusketjuissa. EU:n omnibus-käsittelyssä yritysvastuudirektiivin soveltamisalaa kuitenkin kavennettiin huomattavasti ja yritysvastuulain piiriin ovat Suomessakin tulossa vain kaikkein suurimmat yritykset. Kehotammekin jatkossa laajentamaan lain soveltamisalaa ja sidosryhmäyhteistyötä, jotta huolellisuusvelvoite kaiken kokoisissa yrityksissä vahvistuu.

Huomiot soveltamisalasta ja määritelmistä:

Pidämme perusteltuna, että soveltamisalaan on sisällytetty osakeyhtiöiden lisäksi myös osuuskunnat.

Soveltamisalan määritelmässä on esityksen pääasiallista sisältöä koskevassa tekstissä epätarkkuutta, sillä siinä viitataan vain yrityksiin. Teksti tulee korjata direktiivin mukaiseksi: soveltamisalaan kuuluvat sekä yritykset että konsernit.

Konsernit tulee ottaa huomioon myös työntekijämäärän laskemisessa (9§).

Soveltamisalasta puuttuu YK:n alkuperäiskansojen oikeuksien julistus UNDRIP. Se tulee lisätä Saamelaiskäräjien esityksen mukaisesti kansalliseen lakiin.

Lausuntonne huolellisuusvelvoitteen sisältöä koskevista ehdotuksista (lain 2 luku)

Suosittellemme, että huolellisuusvelvoitteen tulkinnassa tukeudutaan YK:n ja OECD:n kansainvälisiin yritys vastuustandardeihin.

17 §

Riskitekijänä tulee huomioida paikallisen lain valvonnan tason lisäksi myös paikallisen lainsäädännön taso. Esimerkiksi kehittyvissä maissa ihmisoikeus- ja ympäristövaikutuksia saattavat pahentaa niin lakien puuttuminen, puutteellisuus kuin heikko toimeenpano.

Esitämme, että Riskitekijät (17§) -pykälän toisen momentin viimeiseen lauseeseen tehdään seuraava lisäys: Edellä 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettuihin maantieteellisiin ja tilannesidonnaisiin riskeihin kuuluisi myös kyseisen haitallisen vaikutuksen tyyppiin liittyvä ” paikallisen lain ja sen valvonnan taso”.

18 §

Esitysluonnokseen sisältyvien haitallisen vaikutuksen laajuuden ja korjaamattomuuden lisäksi tulee huomioida vaikutuksen mittakaava. Kansainvälisissä yritys vastuustandardeissa vaikutuksen vakavuus arvioidaan mittakaavan, laajuuden ja korjaamattomuuden perusteella, eikä laissa ole syytä poiketa tästä käytännöstä.

26 § - 30§

Esitysluonnoksessa on ansiokkaasti pyritty jaottelemaan direktiivitekstiä käytännön työtä ja ymmärtämistä helpottaviksi pykäliksi. On kuitenkin oltava tarkkana, ettei tämä jaottelu tuota ylimääräisiä rajoitteita, jotka poikkeavat direktiivistä ja kansainvälisistä yritys vastuustandardeista.

Toimenpiteet haitallisten vaikutusten ehkäisemiseksi ja lopettamiseksi (26§) -pykälässä olisi parempi avata toteutettavat toimenpiteet hieman pitemmin.

Esimerkiksi (26§) viimeinen momentti: Edellä 1 ja 2 momentissa säädettyjen toimenpiteiden lisäksi yritys voi tarvittaessa toteuttaa muita asianmukaisia toimenpiteitä haitallisten vaikutusten ehkäisemiseksi tai lopettamiseksi,

olisi parempi kirjoittaa direktiivitekstin artiklan 11 (4) mukaiseksi: ”Edellä säädettyjen toimenpiteiden lisäksi yritykset voivat tarvittaessa toteuttaa asianmukaisia toimenpiteitä, kuten tehdä liikeyhteistyötä yrityksen odotuksia, jotka liittyvät tosiasiallisten haitallisten vaikutusten lopettamiseen tai niiden laajuuden minimoimiseen, tai joka kattaa valmiuksien kehittämisen, ohjauksen, hallinnollisen ja taloudellisen tuen, kuten lainojen tai rahoituksen, tarjoamisen tai mahdollistamisen, ottaen huomioon liikeyhteistyön resurssit, tietämys ja rajoitteet.”

Yllä oleva ajatus on lisätty Tuki pk-yrityksille (29§) -pykälään. Direktiivin teksti ei kuitenkaan rajoita velvollisuutta ainoastaan pk-yrityksiin. Toimitusketjussa voi olla heikossa valta-asemassa myös suuria toimijoita, kuten satojen tuhansien kaakaonviljelijöiden osuuskuntia tai isoja tekstiiliompelimoja. On tärkeää, että niitä ei rajata tällä muotoilulla pois.

Lakitekstissä tulee ohjata yritykset käyttämään parhaiten kulloiseenkin tilanteeseen soveltuvia keinoja ilman, että keinojen välille luodaan hierarkiaa. Investoinnit ja muutokset (28§) -pykälässä tulee ohjata yritykset tarttumaan investointeihin ja muutoksiin aina, kun se on välttämätöntä eikä vasta muiden keinojen jälkeen. Samoin Yhteistyön tekeminen (30§) -pykälässä tulee ohjata yritykset tekemään yhteistyötä aina kun se on tarpeen eikä vasta muiden keinojen jälkeen.

34 §

Jotta toimenpiteet liikesuhteen keskeyttämisen vaikutusten hallitsemiseksi olisivat toimivia, on tärkeää, että liikeyhteistyötä myös kuullaan ennen keskeyttämistä. Ehdotamme, että Liikesuhteen keskeyttämiseen liittyvä arviointi (34§) -pykälän viimeiseen momenttiin lisätään:

Jos yritys keskeyttää liikesuhteen, sen on toteutettava toimia keskeyttämisen vaikutusten estämiseksi, lieventämiseksi tai lopettamiseksi sekä ”kuultava kyseistä liikeyhteistyötä ennen keskeyttämistä ja” ilmoitettava kyseiselle liikeyhteistyökumppanille keskeyttämisestä hyvissä ajoin ja seurattava päätöksen perusteena olevaa tilannetta.

Pykälään tulee myös lisätä velvollisuus korjata liikesuhteen keskeyttämisestä aiheutuvat haitalliset vaikutukset – ehkäisemien, lieventämisen ja lopettamisen ohella.

Lausuntonne yritykselle tehtäviä valituksia ja ilmoituksia koskevista ehdotuksista (lain 3 luku)

-

Lausuntonne valvontaa ja seuraamuksia koskevista ehdotuksista (lain 4 luku)

-

Lausuntonne vahingonkorvausta koskevista ehdotuksista (lain 5 luku)

Yritysten ja uhrien oikeusvarmuuden varmistamiseksi vahinkojen korvaamista koskevaan pykälään tulee lisätä lainvalintaa koskeva erillinen pakottava säännös.

Lausuntonne muista ehdotuksista (erinäiset säännökset, liitelait)

-

Lausuntonne ehdotuksen vaikutusten arvioinnista (erityisesti millaisia vaikutuksia näette ehdotuksella olevan ja onko ehdotuksella muita kuin luonnoksessa tunnistettuja vaikutuksia, mitä)

-

Lausuntonne ehdotuksen säätämisympäristystä koskevista perusteluista

-

Muut huomionne ehdotuksesta

Yritysvastuulain toimeenpano edellyttää riittäviä viranomaisresursseja. Esitysluonnoksen arvio tarvittavista henkilöresursseista vaikuttaa riittämättömältä.

Uuden lain velvoitteet tulevat vaikuttamaan lain piiriin suoraan tulevien yritysten lisäksi niiden toimitusketjuissa oleviin eri kokosiin yrityksiin. Viranomaisille tulee varmistaa riittävät resurssit suorittaa tärkeää neuvontatehtävää.

Suomen tulee myös huolehtia, että EU-komission ohjeistuksesta ja työkaluista yrityksille tulee kattavat ja käyttökelpoiset ja että EU-jäsenmaat tukevat toimeenpanossa myös EU:n ulkopuolisia maita, joihin yritysten toimitusketjut ulottuvat.

Huolellisuusveloitteen osalta on lain jatkovalmistelussa syytä ottaa paremmin huomioon kansainväliset yritysvastuustandardit, joihin on luontevaa viitata esimerkiksi huolellisuusveloittepykälän perusteluissa.

Sidosryhmien, erityisesti haitallisten vaikutusten kohteina olevien työntekijöiden ja alkutuottajien, näkökulmien sisällyttäminen on olennaista huolellisuusprosessin kaikissa vaiheissa.

Nousjoki Josetta
Reilu kauppa ry